



ПРИЧЕ С ДУПЛИМ ДНОМ

(Етгар Керет: *Изненада неко ђокуца на враџа*, превела са енглеског Мила Гавриловић, Лагуна, Београд, 2019)

Књиге Етгара Керета (1967) се у Израелу највише краду по књижарама и најчитаније су у затворима, а осим ова два *риџлијевски* занимљива биографска податка, наводимо, у маниру рубрике „Веровали или не“, и куриозитет да је овај краткопричаш – по чијим је причама снимљено више од педесет филмова – једини израелски аутор чије су књиге објављене у Палестини. Већ ових неколико узгредних напомена о пишчевом животу и животу његових књига делују као основа за неку узбудљиву причу о апсурдно суровој и неизвесној блискоисточној свакодневици препуној страха и патње. Керет је „више од просечног приповедача“, како га је критичарка Кери Шаид својевремено описала у магазину *World Literature Today*, који не може да одоли магнетској привlačности литерарног промишљања питања нерешивости и сложености израелско-палестинске политичке ситуације. Керетова приповедачака умешност огледа се у томе што критици свог подељеног друштва не приступа памфлетистички и једнострано, зато што он пише приче, каже Шаид, као да стоји на глави, пружајући читаоцима могућност да свет посматрају из његове визуре. Керетова „наопака“ перспектива чини његове приче оригиналним и инспиративним за читање. Позиција писца који пише дубећи на глави има најмање две предности: прва се огледа у томе што му је, с једне стране, из те обрнуте перспективе лакше да увиди магичне и фантастичне елементе у банализованој стварности, а с друге стране, пошто не стоји с обе ноге на земљи, нема ни обавезу да довршава своје приче, иако ризикује да му неповерљиви и површни читаоци замере што приче неретко оставља отворених крајева, без поенте и епилога. Једноставно речено, Керетове приче не нуде јасне и разговетне одговоре и закључке. Његово књижевно предузеће огледа се у томе да приповеда о животу, а не да покушава да га објасни и дефинише. „Животу је дозвољено да буде неодређен, као што заиста јесте“, прецизира Шаид. Живот је ипак много више од дефиниције живота, а исто ово се може рећи и за причу као најнеодређенију прозну књижевну врсту која се опире сваком дефинисању. Чувени енглески писац Х. Е. Бејтс тврди да кратка прича, због својих бескрајних могућности, може да буде баш све. С обзиром на то да може да поприми најразличитије облике, прича због своје флексибилности представља тајну и изненађење за читаоца и тумача. Имајући на уму ове поетичке претпоставке, никога и не треба да зачуди чињеница што су критичари Керетове приповедне технике упоредили управо с мађионичарским триковима.

Недавно је на српском језику публикована последња Керетова књига кратких проза *Изненада неко ђокуца на враџа*, премијерно објављена 2012. године код пре-

стижног америчког издавача „Farrar, Straus and Giroux“, у којој је сабрано тридесет девет прича различитих дужина: од једнореченичне нанопроче („Победничка прича – други део“), до обимнијих прича, од којих су неке састављене од више независних фрагмената („Лоша карма“, „Једна по њуши“ или „Журка изненађења“). Овог израелског мајстора кратке форме у српску књижевност увела је преводитељка Мила Гавриловић, чије смо маестралне преводе Керетових прича имали прилике да читамо и ранијих година, најпре у часопису *Мосџови*, у ком је 2015. године објављено пет прича: „Здрав почетак“, „Креативно писање“, „Mystique“, „Раскопчавање“ (ове две приче су у књизи *Изненада неко покуца на врата* објављене под насловима „Мистик“ и „Отварање“) и „Лист“ (једина која је преузета из књиге *The Nimrod Flipout*), а потом и у часопису *Поља*, у ком је 2016. године, такође, објављено пет Керетових прича: „Киндер јаје“, „Шта имамо у џеповима?“, „Затворених очију“, „Не сасвим сама“ и „Паралелни светови“. Хвале вредан је преводитељкин ангажман на пољу афирмације Керетовог стваралаштва, а то што су његове приче објављиване у књижевној периодици пре него што су публиковане у књизи, довољно говори у прилог добре праксе, која је готово потпуно ишчезла у овим временима наклоњеним ад хок преводилачко-издавачкој хиперпродукцији сваковрсног бофла.

Књигу отвара програмска прича „Изненада неко покуца на врата“ заповедном реченицом: „Испричај ми причу!“ Пред Керета, наратора и пищевог алтер ега, искрсавају један за другим: брадати Швеђанин, анкетар из Марока и достављач пице, наоружани пиштољима и сатаром, који у очајању захтевају од писца да им исприча причу: „Ајде, дај нам једну причу и палимо. [...] Може и нека кратка. Не буди стипса. Тешка су времена, знаш. Незапосленост, бомбаши самоубице, Иранци. Људи су жељни нечег другог. Шта мислиш, шта је нас, поштене грађане, натерало да ово радимо? Очајни смо, брате, очајни!“ Нашавши се у незавидној ситуацији, писац аутоиронично примећује: „Кладим се да се ово никад не дешава Амосу Озу или Давиду Гросману.“ Немајући куд, наш уцењени писац, спасавајући голи живот попут Шехерезаде, почиње да прича причу о усамљеном писцу који се ужелео писања и који је због тога одлучио да пише причу о стварима које су све време биле у њему, а да за њих није знао, и то не о политичким догађајима или о дешавањима у друштву, већ о ономе што се њему дешава, о ситуацији у којој се као човек тренутно налази. Али не успева да пише, нема инспирацију, јер околности у којима се налази нису вредне приче. И таман кад је решио да одустане... изненада неко покуца на врата. Керет ће често примењивати сличне метанаративне стратегије, које се тичу разумевања процеса настанка приче; нарочито је то изражено у причама „Креативно писање“, „Победничка прича“ и „Победничка прича – други део“, која у целини гласи: „Ако вас једног дана ухвати носталгија и поново је пожелите, биће јој драго да настави тамо где је стала.“

Теоретичарка књижевности Мери Луиз Прат наводи чињеницу да „велики број критичара сматра тренутак спознаје канонском одликом модерне кратке приче“. Тај тренутак спознаје у краткој причи најчешће се упоређује с ефектом ударца штапом у зен будизму. Насупрот овом наглom просветљењу које следује читаоцу након што прочита причу, Керет каже да „прича не само што приповеда него и слуша. Уши су јој, што се каже, наћуљене, па чују и најмањи шум из публике. А ако публици досади и

пожели крај, она се неће оtezати бесконачно нити ће се грчевито држати свог тока ко пијан плота. Једноставно ће се завршити.“ Керет највероватније рачуна на читалачка проширења, па приче, понекад сасвим нехајно, оставља (само наизглед) недореченим и недовршеним.

Већина његових психолошки добро нијансираних ликова су обични људи измештени из просте свакодневице у какву необичну и компликовану ситуацију, пропраћену обиљем фантастичних и мистичних детаља. Рецимо, у причи „Мистик“ неки човек током лета авионом упознаје сапутника, ни проницљивог ни интуитивног, али ипак таквог да може да му прочита мисли и изговори реченице које је он сам планирао да изговори. Заstraшујуће, зар не? Керет је вешт у писању сличних парабола, у којима потеже неке од вечних тема попут оних о истини, Богу, моћи или љубави; такве су приче, рецимо, „Лажовија“ (има ли сврхе тражити истину у свету који је заснован на лажи као врхунском принципу владања?), „Изабери боју“ (које је боје твој Бог и чији је већи?), „Хеморид“ (ако је живот бол, да ли онда хеморид може да пати од човека?) или „Отварање“ (ако нам се испод језика налази малени рајсфершлус, кад га отворимо, да ли ћемо се уплашити од открића неког другог човека који сасвим комотно живи испод наше коже?).

Секс и еротика се често налазе у самом срцу прича; једна од њих је: „У последње време ми се баш феноменално диже“, у којој двоје неинвентивних љубавника – Ронел и Ренана, након неуспелог покушаја дивљег секса, тупо гледају *Телешој* и једу лубеницу; Ронелу у кревету ништа боље не иде ни са супругом Нивом, али Керет не жели да прича говори само о швалерацији и љубавном троуглу, већ је усмерава у потпуно неочекивани правац кад изнебуха одлучи да у Ронеловом сну његов пас Мраки задобије антропоморфне карактеристике, због којих овај након буђења осети неспутану сексуалну жудњу, па радосно и спокојно каже: „Мраки, друже мој. [...] Само ти ме искрено волиш.“ То је, дакле, Керетова прича о отуђености у савременом друштву, која ипак нуди какву-такву утеху.

Керетов језик је саркастичан, духовит и луцидан. Он пише на граници политичке коректности, не дајући ни пет пара за медиокритетско калкулисање које се тиче односа између пишчевих мотива и читалачких очекивања. *Изненада неко љокуца на враћа* Етгара Керета је вансеријски добра збирка кратких прича, која сигурно неће изневерити ни најзахтевнијег читаоца који књиге чита с прстом на обарачу.